

СВЕТОСЛАВ НИКОЛОВ

**ДОСТИГАНЕ
НА ЕЗЕРОТО**

роман от чекмеджето

МОНТ

- *Къде се развива действието?*
- *В България.*
- *Кога?*
- *В наши дни.¹*
- *Какви са героите?*
- *Научни работници... Предимно млади.*
- *Хора?*
- *Да, разбира се.*
- *Че каква фантастика е това тогава?*

Разговор с колега-фантаст

¹ Средата на осемдесетте години на ХХ в. – бел. а.

НАРОДНА МЛАДЕЖ
ИЗДАТЕЛСТВО
НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ
НА ДИМИТРОВСКИЯ
КОМУНИСТИЧЕСКИ
МЛАДЕЖКИ
СЪЮЗ

Изх № 347 / 25. IV. 84 г.

ДО
ДР. СВЕТОСЛАВ НИКОЛОВ
Бул. Толбухин 93
ТУК

ДР.² НИКОЛОВ,

Първото впечатление, което се натрапва след внимателно прочитане на Вашия ръкопис е една хаотичност в мислите и идеите, липсата на художествена цялостност, на единно сюжетно и композиционно изграждане. Затъвате в излишни подробности и детайли и това Ви пречи да изведете убедително художествената идея. Плъзгате се и по външната, сърцераздирателна страна на темата, чувствава се една излишна патетичност.

Спорни са и въпросите за отношението Ви към проблемите на таланта в нашето общество, драмата на учения и неговите последователи.

Превеждането на купища факти от науката,

² За онези, които не знаят, „др.“ е съкращение от „другарю“, обичайното обръщение по времето на тоталитаризма. – бел. а.

едва ли не всички, които автора знае, в някои моменти само усложнява излишно изложението.

Може би от толкова много сюжетен материал при по-продължително обмисляне, изчистване на страничното и ненужното и при малко повече художествено умение ще съумеете да направите добър роман, но сега е безспорно, че е излишно да се говори за издаване на ръкописа Ви в този вид.

Не е лошо да започнете с по-малки неща - разкази, новели.

Не трябва първият неуспех да Ви разочарова.

С уважение

26.IV.1984 г.

Редактор: (подпис, не се чете)

Зав. Редакция (подпис³)

³ Чете се, но спестявам името. — бел. а.

Народна младеж

ИЗДАТЕЛСТВО
НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ
НА ДИМИТРОВСКИЯ
КОМУНИСТИЧЕСКИ
МЛАДЕЖКИ
СЪЮЗ

1000 София ул. „Пар Калоян“ №10, тел. 86-81

№ 378 / 25-31-84 год.

ДО

ДР. СВЕТОСЛАВ НИКОЛОВ

Ул. Талбухан, 73

ТУК

Др. НИКОЛОВ,

Първото впечатление, което се натрапва след внимателно прочитане на Вашия ръкопис "Имаретски" е една хаотичност в идеите и идеите, липсата на художествена цялостност, на еднакво съвместно и композиционно изградени. Загъват се в жалки подробности и детайли и това да пречи да изведете убедателно художествената идея. Плъзгате се и по възникната, съвразмерателна структура на темата, чувството се една жълта патетичност.

Спорна са и въпросите за отношението ѝ към проблемите на таланта, съдбата на научните открития в нашето общество, драмата на учения и неговите последователи.

Преводаването на купичка факти от науката, една да не вярва, която автора знае, в никак момент само усложнява жалкото изложение.

Може би от толкова много съветен материал при по-продължително обсъждане, изчистване на страницното и ненужното и при малко повече художествено умение ще спомнете да направите добър роман, но сега е безспорно, че е жалко да се говори за издаване на ръкописа ѝ в този вид.

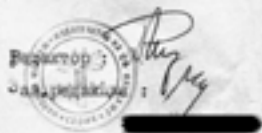
- 2 -

Не е лошо да започнете с по-малки неща - разкази, новели.
Не трябва първият неуспех да Ви разочарова.

С уважение

Редактор;
Заведващият;

20.11.1964 г.

КУЧЕНЦЕТО, МОНОЛОГ ПЪРВИ

Хей, здравейте! Аз съм кученцето на Бил Гейтс. Онова кученце от компютъра, което услужливо рови с лапичка, когато търсите нещо, и накрая обикновено ви предлага да си го намерите сам... Преди бях кламер, но еволюирах. Все пак едно кученце има много повече разум от един кламер, нали?

Впрочем, ако трябва да бъдем съвсем честни, аз съм авторът. Признавам си. А онова, което току-що прочетохте, е рецензията за моя ръкопис. Вътрешната рецензия. Така се казваше тогава – „вътрешна рецензия“. Другите рецензии ги пишеха критиците, след като ръкописът видеше бял свят и се превърнеше в книга.

Тогава критиците най-добре знаеха каква точно рецензия трябва да напишат.

Беше слънчев мартенски ден. С трепетно вълнение изкачвах стълбите към издателство „Народна младеж“. Единственото българско издателство, в което всеки грамотен гражданин до 45-годишна възраст (наричан за краткост „млад автор“) можеше да предложи свой ръкопис. Издателството беше длъжно да го приеме и заведе на отчет. След шест месеца авторът имаше право на отговор.

Почуках на вратата, на която пишеше „Научно-популярна редакция“. Моят ръкопис беше в жанра „научна фантастика“, а мястото на научната фантастика според тогавашните разбирания беше именно в тази редакция. Шестте месеца току-що бяха изтекли.

Не си спомням дали някой отвътре извика нещо. Натиснах дръжката и влязох. Представих се. От бюрото на среща, целият в ореол от слънчеви отблясъци, отривисто стана един безкрайно усмихнат мъж, приближи до мен и ми подаде ръка.

„Значи това сте вие“ – каза той. Или нещо подобно, напълно подходящо за начало на разговор.

„Ами да – смутолевих аз. – Понеже минаха шест месеца и...“

„Точно така, точно така! – одобрително ме прекъсна мъжът. После с подчертано внимание ме огледа от главата до петите. – Та вие сте млад човек, кога успяхте да направите толкова обемист ръкопис! Не пиете ли?“

Въпросът беше толкова неочакван и пряк, че без да се замислям казах истината.

„Прия вечер – отвърнах. – А пък сутрин пиша.“

Мъжът избухна в най-непринудения смях, който бях чувал някога. После приятелски ме тупна по рамото.

„Хубав отговор! Много хубав отговор! А ние тук – той посочи с кимване към бюрото зад гърба ми – четем с пълна сила. Скоро ще ви поканим на разговор, бъдете спокоен.“

На бюрото една перхидролено руса „другарка“ усърдно прелистваше поредния постъпил ръкопис. Не моя, разбира се. Него сигурно вече беше прочела.

Съвсем любезно усмихнатият мъж даде да се разбере, че в момента нямаме какво повече да си кажем. Разделихме се със здраво ръкостискане.

Не ме поканиха на разговор.

Около месец по-късно получих покана за колет. Признавам, че го отворих с леко притеснение. Точно по това време някои колети бяха започнали да гърмят. Бавно и неусетно набираше сила напрежението между българските граждани и онези с турско „етническо самосъзнание“. Предстоеше възродителният процес. Както и други любопитни събития.

Моят колет не гръмна. Вътре беше ръкописът. Плюс двата листа, които прочетохте преди малко.

Прочетох ги и аз – тогава – няколко пъти подред. Чувствата, които изпитвах, не бяха от най-приятните. По всичко личеше, че това е един формален и повърхностен отговор.

Вместо да ме беше питал за отношенията ми с алкохола, усмихнатият завеждащ можеше да се поинтересува от по-сериозни неща. Като например, че макар и „млад човек“ (на тридесет и две), имах вече единадесетгодишен стаж в редакция и десетина отпечатани разказа. Печелил бях и две награди – едната на списание „Родна реч“, а другата, о, другата...

„Златното перо“ (за автори до 18 години) на списание „Космос“!

Единствената награда за фантастика, която съществуваше в България в края на шейсетте. Носителите ѝ, пет-шест тинейджъри от цялата страна, основахме клуб „Златното перо“. На една от сбирките на клуба самият Любен Дилов прочете на глас мой разказ и го похвали. Малко по-късно разказът беше отпечатан в сборника „Хиляди въпроси“ на същото това издателство „Народна младеж“. Да беше се поровил малко ухиленият остроумник, щеше да разбере, че не съм кой да е ...

Така мислех тогава. (За малко да напиша „така мислеше тогава кученцето от компютъра“, но си спомних, че по онова време компютри още нямаше).

Препрочитах отново и отново двете листчета и откривах следващи поводи за ярост.

Откъде в издателството бяха разбрали колко „факти от науката“ знам, та да ги прЕведа „едва ли не всички“? Или как можеше едно писмо с изходящ номер от 25.IV да бъде написано на... 26.IV! (Виж датата в края). Ами този необозрим по смисъл и дълбочина израз, цитирам: *Спорни са и въпросите за отношението Ви към проблемите на таланта в нашето общество...* И така нататък, и така нататък.

Разбира се, аз нямаше да се предам. Щях да се боря! Какво пък, имаше и други издателства! Имаше и други редактори. Дори познавах няколко влиятелни личности в литературните среди, които сигурно щяха да ми помогнат. Затова ли бях работил над този „ръкопис“ цели три години и половина?

Казват, че времето лекува. Казват също, че понякога, макар и много рядко, се случвало да го изпревариш. Тогава просто трябвало да се въоръжиш с търпение и да чакаш, докато то те настигне...

Не знам дали заради времето или заради приятелите, които (с малки изключения) оставаха приятно изненадани от прочетеното, но полека-лека яростта ми се уталожваше. Какво пък, щях да почакам! Нима не бях чакал всяка сутрин „музата“ да започне да движи със сухо метално чаткане лостчетата на пишещата ми машина – една великолепна стара немска „Грома“, модел N (тоест, както ми обясни продавачът ѝ, специално изработена за военни нужди), за която бях дал почти цялата си месечна заплата?

Чаках.

Чаках.

Времето все не ме настигаше.

Понякога – отначало два-три пъти в годината, после – веднъж на две-три години, отварях „обемистия ръкопис“ и се зачитах. Случваше се да ми стане интересно, случваше се дори очите ми лекичко да се навлажнят, но най-чудното беше, че страниците... ухаеха! Да, ухаеха на чай. Пиех ърл грей докато гледах как белият лист се изпълва със заврънкулки и бергамотовият аромат явно беше попил здраво в думите.

Купувах чая от „Кореком“⁴, напълно незаконно. Аз нямах право да пазарувам в „Кореком“. Нямах право дори да влизам там. Пазачът на входа се правеше, че не ме забелязва, може би защото му беше писнало от такива като мен, а може би и по някакви други, негови си причини. Вътре беше лъскаво, бляскаво, цветно. Чувствах се като... като кученце, разбира се!

⁴ За любезните млади читатели може би трябва да поясня, че „Кореком“ беше магазин за избраници, в който се пазаруваше с долари или бонове. Звезците твърдяха, че названието всъщност било съкращение от „корекция на комунизма“. – бел. а.

Металната кутия с чай струваше два долара и половина. Тях пък купувах от един мой приятел – евреин и йога. (Понататък пак ще стане дума за него, запомнете го.) Кой знае защо, в повечето случаи той ми даваше банкнотите, сгънати поне на четири. Веднъж касиерката ми вдигна страшен скандал заради измачканите пари. Мълчах като пън и чаках всеки момент да ме арестуват, но ми се размина.

Чаках.

С времето изписаните страници ставаха все по-бледи.

Думите сякаш изветряваха заедно с мастилото и аромата на бергамот.

Нима някой ден щяха да преминат в небитието и – когато ги отворя – страниците да се окажат напълно бели?

Великолепната „Грома“ с плавни като на луксозна лимузина извивки дремеше в поолющената си черна кутия.

И тогава...

Тогавя се появи Бил Гейтс!

Бил Гейтс основа „Майкрософт“.

Бил Гейтс създаде „Уиндоус“.

Бил Гейтс направи компютрите „юзър френдли“.

Вече нямаше нужда от хартия. От цапаци намастилен ленти. От индиго. От коректор – бялата паста, с която да замаскираш грешките. Дори от майстори, дето можеха да ремонтират пишещи машини вече нямаше нужда... Не бях се замислял за това досега; къде ли изчезнаха тези майстори?

Междувременно станах на петдесет. По *онова* време, когато някой писател, тоест член на Съюза на българските писатели, станеше на петдесет, имаше право на юбилей. Както и на юбилейно издание на творбите си – с твърди корици. Вдигаше се олелия, критиците се скъсваха от хвалебствия, а по-близките колеги на автора се упражняваха във вариации на тема „ах, нима и за него дойде времето на юбилеите“. Всъщност изненадата си беше съвсем в реда на нещата – нали само допреди пет години същият този човек все още се водеше в графата „млад автор“...

Та, когато станах на петдесет, аз издадох книга. Дебютна. („Закъснял дебют“; имаше и такава графа). Сборник фантастика. С меки корици и на вестникарска хартия. В издателството, в което работех. Нямах пари да я финансирам, затова го направи мой колега. Искане ми се да добавя – и приятел. Естествено, не взех нито лев от книгата, но пък имах право на неограничено количество екземпляри, които да подарявам. С автограф!

Месец-два след като „Планетата на призраците“ излезе, ме поканиха на обсъждане в Клуба на фантастите „Иван Ефремов“. Водех се нещо като член на този клуб, въпреки че не посещавах сбирките му. Писането, както със сигурност би потвърдил колегата Бредбъри, е занимание самотно...

Обсъждането вървеше съвсем нормално, стараех се да отговарям умно на въпросите, които впрочем бяха изцяло доброжелателни, когато внезапно един от тях ме „застреля“.

Ти кога ще издадеш „Достигането“?

Въпросът беше на същия човек, с когото преди почти две десетилетия бяхме водили оня кратък диалог, който цитирах съвсем в началото на тези страници (ако сте го забравили, той си е пак там, в началото).

Смутолевих нещо в смисъл „толкова време е минало“.

Не, не, там няма нищо конюнктурно, нищо остаряло!
– настояваше опонентът ми, който впрочем се славеше с феноменална памет.

В един момент ми се стори, че споря със самия себе си.
После?

После раздавах автографи.

От тази хубава пролетна вечер изминаха няколко години.

Въпросът в мен не спираше да работи.

Един ден срещнах стар приятел. Философ. Сляп. Бивш депутат. Бивш бизнесмен. Настоящ медиатор. И, както се оказва, преподавател по компютърна грамотност за незрящи!

Разговорихме се.

„Имаш ли „Достигането“ в електронен вид?“ – попита ме той по някое време.

„Не, за съжаление“.

„Наистина жалко. С удоволствие бих го прочел пак“.

Разбрах, че компютърът му говори с гласа на известна наша актриса. Можеше дори да регулира скоростта на четеното.

„Не мислиш ли, че историята е остаряла? – попитах. – Или пък прекалено политизирана?“

„Не. Според мен историята си е съвсем човешка.“

Наскоро си бях купил лаптоп. Хладносив метален паралелепипед, висок точно четири сантиметра в преносимо състояние. Не можеше да се сравни с красивата черна „Грома“. Приличаше на бонбониера с тридесетина букви вместо бонбони. Тридесет букви... и стотици хиляди думи, скрити в тях! През лятото на 2008-а цената на преносимите компютри беше тръгнала надолу. Нима го бях купил само заради цената?

Нещо се печеше.

Нещо се заформяше.

Нещо работеше в мен...

Все по-ясно ставаше, че на внушителната купчина страници ѝ предстои поредното приключение. Веднъж бяха изписани на ръка, със здрава, сребриста, изцяло металическа химикалка в няколко голямоформатни зелени тетрадки със спирала – за по-безпроблемно късане на листовете.

Тогавя почувствах дълбочината.

Вторият път (без много-много да гледам в тетрадките, разбира се) преминаха през оловните войници-букви на пишещата машина.

Тогавя долових ритъма.

Какво ли щях да открия сега? Можеха ли невеществените заврънкулки, появяващи се върху невеществения бял лист да предадат енергията?

Не, не бях честен! Думите вече съществуваха. Или поне девет десети от тях. А аз, аз бях кученцето, което имаше нужда да съпровожда някого. Да подтичва, послушно да припка след вас...

Или след тях?

(Ето, най-сетне разбрах кой е образът, дето ме измъчваше толкова време.

Най-сетне той се роди, роди се пред очите ви!

Признавам, всичко дотук дори за мен беше изненада. Защото досега, честно казано, най-много ми харесваше онзи момент в историята с кутрето на Бил Гейтс, когато то намира кокалче и... бързичко го скрива зад себе си.)

Оказа се, че има още нещо – освен дълбочината и ритъма.

Лекота.

Лаптопът я предлагаше в изобилие.

Толкова лесно можеш да „делитнеш“ онова, което си написал, че наистина започваш да си задаваш въпроса дали то изобщо съществува.

Лекотата обаче май твърде безпроблемно може да се превърне в лековатост. Представете ли си как би се почувствал древният автор на текстове върху каменни плочи, ако внезапно открие, че е допуснал печатна грешка? Или че не е послушал Флобер и не е намерил най-точната дума, която да завещае на потомците?

Ето защо мисля да привършвам монолога си.

Всъщност исках само едно – приключението да започне неусетно. Като потеглянето на „Титаник“ или „Аполо 13“. Като философски труд. (Тук почти напосоки вземам една книга от домашната библиотека.) Вижте например как започва Хегеловата „История на философията“ – с „Встъпително слово“. Следват „Предварителни бележки“. После е „Увод“-ът, който продължава до ... 221 страница⁵. Приблизително толкова страници, само че машинописни, трябва-

⁵ По изданието на „Наука и изкуство“, 1982 г., том първи. – бел. а.

ше да съдържа според общоприетите норми на приличие в народно-младежкото издателство ръкописът на младия автор Хикс. Целият. Е, да си имаме уважението, все пак Хикс не е Хегел, нали! Но, от друга страна, нима и Хегел не е бил Хикс, преди да стане Хегел?

Тоест, ако сте успели да прочетете моите единадесет хиляди и петстотин знака, които електронизирах досега, значи съм постигнал целта си.

Кученцето трябва гордо да вдигне глава – времето е поизплезило език и се е отказало да го догонва.

Времето е спряло, поне... временно.

Ние сме в България, в средата на осемдесетте години на XX век.

Героите ни са предимно млади научни работници и – всички до един – хора.

Светлините са угаснали, завесата е вдигната.

Пием ърл грей, ароматът му попива в невеществените страници...

Шоу тайм.

ПЪРВА ЧАСТ

I.

Павел вървеше пред мен.

Никакъв полъх, никакви сияния не смущаваха бавното отстъпление на тъмнината. Не жузаха пчели. Не пееха птици. Дори росата по вече високата трева не блестеше, мокрейки бежовата пореста кожа на обувките ми. Бе тъй невероятно тихо, както може да бъде много рано в планина.

Полегатата поляна, на която беше построена вилата, скоро премина в неособено стръмен склон, на дъното на който внезапно се появи голямо езеро. Водите му в този час бяха млечно сиви и съвсем неподвижни. Направо от него започваше друг, по-стръмен, но също лишен от гъста растителност хълм. И това бе всичко! Никакви постройки, следи от хора. Нищо познато. Красиво, но малко странно място беше си избрал Серафимов. Стори ми се невероятно вчера нашите гласове да са ехтели тук без никой да ги чува, разтворени единствено в дълбоката, невидима пустота на мрака...

Ние се спускахме направо – тук път нямаше и май единственият начин да се дойде на вилата бе този, който предложи професорът. Надолу тревата ставаше още по-висока и по-жилава. Имаше места, където тя достигаше прасците ни, увиваше се около тях, като че се опитваше да ни спре. Вдигахме високо крака и мълчаливо я тъпчехме. Павел продължаваше да върви няколко метра по-напред. За разлика от мен, той често се озърташе, сякаш наистина търсеше нещо. По цялото ми тяло бавно започваше да пълзи усещането за влага.

Попитах, само и само за да наруша мълчанието, какво е това, което търси. Той се обърна, дочака ме и с глупава усмивка промърмори нещо неясно. Сетне тръгна отново, без грижа за недоумението ми.

Следвах го. До самото езеро ни делиаха не повече от сто метра. Ясно се забелязваше как над замръзналата в предутринно спокойствие вода се вие тънка бяла мъглица. Недалеч от брега изведнъж се събуди риба, сънливо тръгна към светлината и се блъсна с устата си в огромното огледало. Кръгла точица мигом блесна на повърхността, после бързо се разля към бреговете в идеално симетрични окръжности. Езерото се оживи, доби цвят, едва доловими отенъци на опалово-сивото пробягаха след изчезващите един подир друг кръгове...

В този момент нещо се случи.

Нередно. Непреодолимо. Невъзможно.

Почувствах това с цялото си тяло секунда след като Павел спря. Бяхме съвсем близо един до друг. Той стоеше безмълвен на мястото на последната си крачка.

II.

Лъжа. Ето думата, с която трябваше да започна. Цялата тази история е следствие от едно преиначаване на истината. Тоест – оправдание за една лъжа.

Мислех, че ще мога да я надживея.

Лъгал съм се.

Кой съм аз? Името ми е Александър Вълков Имаретски, роден на 23 юли 195... г., двадесет и седем годишен, неженен, неосъждан, редовен аспирант първа година, специалност бионика. Възпитаник на професор Любомир Се-

рафимов, роден на 16 май 192... г., починал внезапно на 11 май 198... г. в лабораторията си при все още неизяснени обстоятелства. Призован съм като свидетел по следствено дело номер... на основание на факта, че през последните пет месеца от живота си починалият е бил мой научен ръководител...

Старата масивна пишеща машина тракаше звънко и високо, тъй че едва долавях смисъла на думите, които мъжът произнасяше. Самият той беше едър, възрастен, възпълен, с много побеляла коса и леко увиснали бузи, с двойна гуша, която изпъкваше особено много щом се наведеше над листовите, с винена вратовръзка и сив костюм. За разлика от допотопния „Континентал“, бюрото в кабинета му бе ново, светло, съвсем не толкова масивно, колкото бях предполагал че ще е. Седях във фотьойл, не точно насреща, а малко вдясно от него и очаквах да свърши странният разговор с пишещата машина. Не бих могъл да кажа, че се чувствах уютно. Напротив, вълнението ми растеше с всяка следваща минута; ето, аз бях тук, а в същото време бях, разбира се, напълно *невинен*...

- Имаретски? Интересна фамилия.

- От „има ред“. Останала е от дядо Ненчо, дядото на моя дядо, и после... Всъщност, аз зная цялата история. Ако желаете, мога да ви я разкажа.

- Добре, разкажете я.

- Той живял още по време на турското робство. Славел се като голям майстор на оръжията...

- Стрелец?

- Не, по-скоро оръжейник! Поправял пушки, пистолети... дори часовници. Когато бил горе-долу на моята възраст, започнала подготовката за някакво голямо въстание, май даже за самото Априлско... И при него взели да идват повече хора, българи. Турските пушки също не намалявали, само че от ден на ден се поправяли все по-бавно. От тъмно до зори дядо Ненчо, който всъщност не бил още ни-

какъв дядо, приготвял оръжие за въстаниците – в мазето, на газена лампа. Бил, тъй да се каже, главен пушечен доставчик на Бяла Клисура...

- Виж ти! А турците?

- Не го усетили. Ако някой по-буен османлия прекалявал с пазарлъците за срока, майсторът уж случайно се обръщал към стената, където висяло едно разкошно украсено шишане, подарък от самия паша, посочвал го с поглед и кротко настоявал: „Има ред, ефенди, има ред!“ И... това е всичко.

- Доживял ли е Освобождението?

- Да, дори доста по-късно... В първата година на двадесетия век умира в мизерия, без никаква награда, без пенсия дори от държавата. Но името останало...

- Хм, да. Такива са били времената. Но на въпроса, Имаретски. Спомнете си, очаквахте професора за консултация, нали?

- Да. И вместо него дотича Красимир Стоев, асистентът му. Каза, че преди малко той... починал.

- В колко часа стана това?

- Към седем и десет вечерта. Консултацията започваше в седем. Той беше винаги точен.

- Кои други присъстваха?

- Мои колеги. Захари, Христина, Павел, Сергей, Виолета, Яна Херц...

- Яна Херц? Също интересно име. Всички те бяха аспиранти на професор Серафимов, така ли?

- Не, неговите аспиранти бяхме само Сергей Димитров и аз. Останалите бяха членове на евристичната група, която той ръководеше.

- Приятели? Или просто колеги?

- Приятели, приятели, разбира се!

- Кога за последен път видяхте професора?

- Като че ли... на свободния четвъртък. Да, тогава!

- Какво значи „на свободния четвъртък“?

- Така наричаме беседите всеки първи и трети четвър-

тък от месеца. Беседи на свободно избрана тема.

- Разбирам. Професор Серафимов беше лектор? Или просто слушател?

- Лектор, естествено. Въпреки че, знаете ли, това не е точната дума в случая. Защото беседите всъщност са един съвсем неформален разговор.

- Спомняте ли си темата?

- Разбира се. „Айнщайн – геният и неудачникът“.

- Хм, доста странна формулировка. Как така, Айнщайн неудачник?

- Има логика. През цялата втора половина от живота си той работи главно над единна теория на полето, без да успее да обоснове идеите си...

- Нима! Това не го знаех. Вие как смятате, имаше ли професорът някакво лично основание да избере подобна тема?

- В какъв смисъл... лично основание?

- Да го кажем направо – беше ли професор Серафимов неудачник?

- О, не, напротив! Той беше един блестящ учен, поне според мен.

- Кога се разделихте онази вечер?

- Беседата продължи около два часа. Значи, към девет вечерта.

- Веднага? Или поговорихте малко с него?

- Мисля, че разменихме няколко думи.

- Забелязахте ли нещо странно в поведението му?

- Нищо особено... Беше просто като че ли доста уморен.

- Друг път виждали ли сте го уморен по *такъв* начин?

- Не мога да си спомня... Сигурно! Той работеше много.

- Имаретски, къде бяхте на единадесети май, между пет и шест часа следобед?

- На единадесети май... В деня на смъртта му? Не помня. Нищо друго не помня, освен...

- Помислете, помислете, все пак!

- Единадесети май, преди консултацията... Като че ли... Да! Бях в библиотеката.

- Срещнахте ли някого?

- Павел, после Виолета... Поговорихме. После отидох в университета. Извинете, вие... не ме подозирате в нещо, нали?

- Моето задължение е просто да установя фактите.

- Да, естествено.

- В нашата работа, както и във вашата, а и в живота изобщо, няма нищо друго, освен факти. Ние, както и вие, учените, търсим истината, а какво е истината, ако не доминирано от факти. Впрочем, играете ли домино?

- Не го обичам.

- Напрасно, тази игра съвсем не е толкова проста, колкото изглежда... Какво знаете за оня странен апарат в лабораторията му?

За миг почувствах пробуждане в стомаха. Какво можех да зная! Професорът не допускаше никого в тази лаборатория, говореше се дори, че имал специално разрешение да работи там напълно самостоятелно, независим от каквито и да са разпоредби, до изтичането на някакъв срок, за който съществуваша най-различни догадки... както Впрочем и за характера на самата му работа... но какво можех да зная аз?

Избърборих всичко това на един дъх. Следователят гледаше пред себе си, не мен, а полуизписания лист на машината, поклащайки от време на време глава като че ли в знак на непълно съгласие. Когато свърших, той бръкна в джоба на самото си и извади от там кутия цигари. Взе една, предложи и на мен. Отказах. Спрях да пуша на другата сутрин след свободния четвъртък. Без ясна причина, просто реших и спрях. Сега естествено ми се пушеше адски.

- Е, добре – той запали, вдъхна дълбоко дима и докато го издишваше, добави:

- Тогава аз ще ви разкажа! Лабораторията на професор Серафимов представлява помещение с почти квадратна

форма, пет и половина на шест, разделено по средата от допълнително монтирана здрава летяща врата. Онази част, в която човек попада най-напред, е заета от огромен за размерите на помещението тезгях... или маса...

- Стенд.

- Моля? Добре, нека да е стенд. Около този стенд има две, забележете, само две табуретки на винт, а насреща – малко канапе. Върху стенда е истинска бъркотия от части, уреди, всякакъв инструментариум. Обстановката създава впечатление за хаос, най-малкото за липса на порядък... Втората част на помещението, за разлика от първата, е съвсем празна, ако не се има предвид, разбира се, въпросният апарат. Той се намира точно в средата и представлява кълбо с диаметър около два метра, пресечено направо от пода приблизително на една пета част от долната му половина. Направено е от блестящи, сребристи на цвят метални листове. Има само един отвор с размери колкото да се провре човек. Вътре се вижда кресло, наподобяващо пилотските, отвсякъде заобиколено с някакви екраниращи плоскости, малък пулт върху дясната ръкохватка и нещо подобно на каска или шлемофон с тънък кабел, който потъва някъде зад него. От кълбото излиза и преминава покрай стената още един кабел, малко по-дебел, който се свързва с приспособление, подобно на монитор, в първото помещение. Това е, в общи линии, всичко. За съжаление, апаратът е силно повреден от детонация с неизвестен произход...

- Извинете – кой знае защо се почувствах попаднал в някаква много изкусна клопка. – Не разбирам защо ми разказвате всичко това... и то с такива подробности?

Следователят изненадано ме погледна.

- Съвсем не без причина, разбира се! Мисля, че колкото по-точно узнаете всичко, толкова по-голяма е вероятността да ни помогнете. Все пак вие сте добър специалист, нали? Как смятате, за какво може да служи апарат с подобна конструкция?

- Невъзможно е да се определи без разчитане на документацията.

- Там не се откри никаква документация.

- Тогава е невъзможно...

- И все пак! – за пръв път долових в гласа му нотки на раздразнение. – Помислете, не бързайте толкова.

- Вие казахте, – облизах пресъхналите си устни – че има кресло, което е вътре... Може да се предположи, че този, който седи на това кресло, трябва да е изолиран от всякакви странични въздействия. Следователно, неговата работа сигурно е свързана с висока степен на внимание... Всъщност, какво има на пулта на ръкохватката? Цифри?

- Не. Бутоните, четири или пет на брой, са съвсем чисти, еднакви, с изключение на един, който е зелен на цвят. Другите са сиви.

- И на тях няма абсолютно нищо?

- Абсолютно нищо. Освен разбира се отпечатащи от пръстите на професора.

- От пръстите на Серафимов? Върху кои бутони?

- Мисля, че върху всички. Но ако искате, мога да проверя.

Той посегна към телефона.

- Не, няма нужда! – бързо казах аз.

Той остави слушалката.

- Никакви други отпечатащи?

- Не, естествено. По-странно би било, ако имаше. Нали професорът не е допускал никого в тази лаборатория. Да, одеve забравих да ви кажа, тя няма и прозорци.

- Няма прозорци?

- Естествено, защото се намира на няколко метра под земята. Мислех, че поне това знаете.

За миг се почувствах напълно идиотски.

- Извинете, просто не успях да съобразя...

- Предполагате ли все пак нещичко?

- Явно това не е обикновен компютър – започнах вни-

мателно, прецеждайки всяка своя дума. – По-скоро някакъв биокибернетичен апарат, предназначен може би за изследване на мозъчната дейност...

- Защо точно на мозъчната дейност?

- Ами този шлемофон, за който споменахте...

- Да, има логика. По-нататък?

- Пациентът... или, как да го нарека... с една дума онзи, който седи вътре... Не, тук има нещо много странно! На него е предоставена цялата командна апаратура на пулта, а другият отвън е само пасивен зрител! Почакайте, на монитора имаше ли някакви приспособления?

- Никакви, освен бутоните за настройка, както и едно обикновено реле, което може да прекрати работата на апарата.

- Да прекрати работата на апарата? По какъв начин?

- Чисто и просто като прекъсне захранването му с електричество. Обикновен щепсел, с една дума...

- Но това вече е съвсем друго нещо! Значи седящият пред монитора все пак има някакъв контрол над ставащото... поне дотолкова, доколкото може да го прекрати? Само че, какво от това? Не, нищо не разбирам...

- Мисля, че в най-скоро време вие ще можете да видите апарата. Въпрос на няколко дни.

- Да, това сигурно би било много полезно. Но ако е нарушена работната схема, едва ли бих могъл... Простете, мога ли да попитам нещо?

- Разбира се.

- Съществува ли някаква връзка между смъртта на професор Серафимов и този апарат?

- О, да, твърде голяма връзка. Професор Серафимов е починал именно там вътре, в апарата си.

- Как... В апарата?!

- Нима не знаехте досега? Вие къде мислехте, че е починал?

- В лабораторията, разбира се... така говореха всички...